

Bača a šarkan

Bol jeden bača; a keď bol bačom, musel bývať aj vysoko na horách na salaši. Keď odvaril, syr i žinčicu do komory odpratá a zamkol, prepustil tak niekedy kolibu dajednému z ovčiarov varovať a sám si ešte zašiel za ovcami zapísať na písťalke, podívať sa okolo po horách a dolách, i po tom širokom belastom nebi.

Raz – bolo to v jeseni, keď idú hady do zeme spať – zastal si milý bača pri jedli, podoprel sa na vatrál a zahľadel sa pred seba, dolu do hustej hory. Tu div dobre že nepodlomili sa mu kolená! Sila hadov hrnula sa zo všetkých strán a priliezali všetci ku zápoli, milému bačovi zrovna pred oči. Keď k zápoli doliezli, vzal každý had na jazyk akúsi zelinku, čo tam rástla, dotkol sa zelinkou skaly, – a tá otvorila sa mu sama od seba. Hady, jeden po druhom, mizli v tej skale, len akoby boli prepadli sa.

Bača hútal, hútal, čo by to bolo, až i sám rozhútal sa na voľač. Prikázal psovi Dunaj ovi, aby ovce zavracaľ, a sám pod' k zápoli.

„Musím ja,“ rečie si, vyskúsiť, čo to za zelinka a kde to tie hady lezú.

Zelinka bola ako zelinka – neznal aká; keď ju ale odtrhol a dotkol sa ňou skaly, skala otvorila sa i jemu. Vošiel dnu – a tu jaskyňa priestranná, jej steny len tak ligotali sa od zlata a striebra, ako čo by to bolo hviezdami posiato. Naprostred jaskyne stál zlatý stôl, na stole ležal pokrútený velikánsky starý had; ostatné hady takže ležali okolo stola a po jaskyni. Spali už všetci, ani nehli sa, keď bača vnišiel.

Bačovi páčila sa jaskyňa, nuž poobzeral si ju zo všetkých strán. Potom ale pomyslel si aj na ovce a na salaš.

„Eh,“ rečie, „videl som, čo som chcel, idem naspäť.“

Bolo mu ľahko riečť „idem“, ale ako von? Zápoľa zavrela sa i a ním, ako i za hadmi, a on veru nevedel, čo robiť, aby otvorila sa mu. Milý vtáčik v klepci probúval i tak i tak, ale skala bola neústupná.

„Nuž čože? Keď nemôžem von, budem i ja spať,“ rozmyslel sa konečne, ukrútil sa do širice, ktorú na šťastie sebou vzal, ľahol si a usnul.

Nezdalo sa mu, že by dlho spal. keď ho tu akýsi šust a šumot prebudil. Strhol sa, ký čert mu to po kolibe šušťí, lebo nazdal sa, že spí v kolibe na salaši. Ale keď oči pretrel, zasvitlo mu, kde je. Zaligotali sa mu steny jaskyne a naprostriedku zlatý stôl. Starý had ležal ešte vždy na ňom pokrútený, ale ostatné hady dvíhali hlavy, lízali zlatý stôl a tu i tu zasipeli: „Či už čas?“ Starý had, ten počúva ich sipenie, až i sám zdvihne pomaly hlavu a povie: „Už čas!“

Ako to vypovedal, natiahol sa od hlavy do chvosta ako prút, zliezol zo stola na zem a pobral sa von. Všetky hady liezli za ním. Bača tiež roztiahol sa, ako bol dlhý, stačil si pár ráz ešte aj zívnuť, a tak pobral sa za hadmi, mysliac si pre seba: „Kadiaľ ony pôjdu, pôjdem i ja.“ Ľahko riečť „pôjdem i ja“ – len ako? Starý had dotkol sa skaly, tá otvorila sa a hady vyliezli von. Za posledným chcel aj bača, ale zápoľa zavalila sa pred ním, len mu tak v očiach mrklo. A starý had zvonku hvízdajúcim hlasom zasyčal:

„Eh, človečku, musíš ostať tu!“

„Eh, čo by som tu robil?“ ozve sa bača. „Gazdovstvo tu nemáte, robotu mi nedáte a spať naveky nebudem. Pusťte ma von, mám ovce na salaši a doma zlú ženu: bude ma hrešitť, keby včas neprihnal.“

„Ty skorej odtiaľ nevyjdeš, dokiaľ nezložíš trojnásobnú prísahu, že nebudeš vravieť, kde si bol a ako si sa dostal k nám,“ zahvízdol had.

Čo mal bača robiť? Vďačne zabožil sa im do tretice, nie, že nepovie, len aby ho pustili von.

„Ak nebudeš prísahu držať, veru povodí sa ti zle-nedobre!“ zahrozil sa had bačovi, keď ho von vypúšťal.

Ale tu ešte len vtedy, keď na biely svet vystúpil, začali sa pod bačom kolená podlamovať. Preľakol sa toho, čo videl. Ved' ti tu namiesto jesene už rozvité bučky a stráne okopnelé zelenajú sa jarnou pašou!

„Beda mne!“ zalomil rukami, „ja človečik-sprostáčik, čo som to urobil! Ved' som ja zimu prespal vo skale! Jaj, ovce moje, kde vás nájdem! Jajže, žena moja, čo tá povie – tá mňa tu umučí!“

Tak bedákajúc, pobral sa v tú stranu, kde jeho koliba stála. Pri kolibe zazrel ženu, že tam voľač upratuje. Bojac sa, že hneď nanosí sa mu do vlasov, schoval sa za košiar. Ako tam čupí, vidí ti raz, že tu odvoľakial'si prikvitol akýsi pekný človek a dopytoval sa jej, kde má muža. Bačova pustila sa do plaču a rozprávala tomu pánovi, že jej muž ešte hen v jeseni odišiel za ovcami a viac nevrátil sa. Pes Dunaj že ovce podvečer priviedol, ale o bačovi niet viac ani chýru, ani slychu.

„Iste toho vlci zožrali, alebo bosorky na kusy po hore rozvláčili,“ nariekala bačova.

„Ej, neplač, žena moja,“ ozval sa na to bača spoza košiara, „veď som ti ja tu! Nezožrali ma vlci, ani ma bosorky po hore nerozvláčili; lebo som sa bol tu, hľa pod lesice uložil, zaspal som a prespal som zimu v košari.“

Ej, ale si to milý bača zle poradil! Ako bačova slová jeho začula, nechala plač byť plačom a pustila sa nemilo-bohu do hrešenia, až hora ozývala sa;

„Bodaj ti sto hrómovitých bohov do duše udrelo, ty pochábeľ, ty pľuhák! Si ty statočný chlap? Aký si ty bača? Poručí ovce do vôle božej a sám ľahne pod košiar a spí ako had v zime! Či to kto slýchal?“ Bača si pomyslel v sebe: „Tá to už len uhádla! Ale mlčal ako peň, lebo pravdu povedať nesmel. Ten pekný človek povedal jeho žene, aby len utíšila sa, že to nebude tak, ako muž povedá, že ten musel kdesi inde zimovať; ale že im to ešte na dobré vypáli, keď len muž pravdu povie, kde bol. Hja, ale bačova začala rozhadzovať sa

ešte len teraz, aby muž dúškom vyjavil, kade túlal sa, kde u kadejakých zimoval. Ktovie, čo by z toho porobilo sa, keby ten pekný pán nebol bačovej voľač do hrsti suchol a nahovoril ju, aby už len ticho bola a šla radšej domov do dediny, že je už aj tak nepotrebná na salaši, keď je sám bača tu a zariadi si všetko.

Keď bačova odišla, vzal pekný pán na seba svoju opravdivú podobu a tu videl bača pred sebou čiernokňazníka z hôr. Poznal ho hneď, pretože čiernokňazník má v čele tretie oko. Čiernokňazník je človek veľmi mocný, sám premení sa na akúkoľvek podobu, a kto by chcel sprotiviť sa mu, toho urobí hneď trebárs i baranom alebo capom. Nie div, že preľakol sa i bača náramne, mal pred ním ešte väčší strach ako pred ženou.

A čiernokňazník vzal si naozaj baču na mušku, a len aby hneď a naraz vrazil, kde bol, čo videl. Bača zanemel, zarazil sa; mohol ho kresť ako drevo, nebol by údom pohol, bál sa starého hada, bál sa ešte zrušiť prísahu; nuž mlčal. Keď ale čiernokňazník po druhý, po tretí raz, a už hrozným hlasom pýtal sa, kde bol a čo videl, ba keď postava čiernokňazníkova rástla pred ním ako zo zeme, tu zabudol bača na hada i na prísahu. Priznal sa, kde bol, ako dostal sa do skaly a čo tam skúsil.

„No, dobre,“ riekol čiernokňazník, „teda pod' so mnou; ukážeš mi tú skalu i tú zelinku.“

Bača musel stúpať.

Keď prišli pod zápoľu, odtrhol bača zelinku, položil na skalu a skala otvorila sa. Čiernokňazník ale nešiel dnu, ani baču nepustil; len vytiahol akúsi knihu a začal z nej čítať, a čítal len a čítal. Bača triasol sa na celom tele ako prút.

Zrazu zatriasla sa zem: zo skaly ozývalo sa syčanie, hvízdanie a von vyliezol ukrutný šarkan, na ktorého bol premenil sa starý had. Z papule mu siahla plameň, hlava bola hrozitánska, chvostom ťal napravo i naľavo a ktorý strom zasiahol, ten prerazil.

„Hod' mu tú ohlávku na hrdlo!“ kázal čiernokňazník, podávajúc bačovi akési opraty, pritom ale oči z knihy nespúšťal. Bača vzal ohlávku, ale bál sa čo len pristúpiť k šarkanovi. Iba keď mu to čiernokňazník po druhý i po tretie rozkázal, vôl-nevôľ, poslúchol.

Jaj, ale beda bačovi! Ako mu už ohlávku na šiju hodiť chcel, šarkan zvrchol sa len raz, a bača ani nezbadal sa, ako sedel šarkanovi na chrbte, a ten zdvihol sa s ním ponad hory, ponad doly. V tom okamžení urobila sa číra tma, len plameň, čo šarkanovi z papule a z očí vyšlahoval, svietil im na cestu. Zem otriasala sa, kamenie sypalo sa z vrchov dolu. Strašne šibal šarkan chvostom na všetky boky; ktorý buček, ktorú jedlinu zasiahol, zlomil ako prútik a vody toľko hrčalo z neho na zem, že tiekla po stráňach vrchov dolu ako Váh. Strach na dač takého len pomyslieť. Bača nebol už ani živý, ani mŕtvy; len troška marilo sa mu, že je ešte pri živote.

Pomaly, pozvoľna utichoval predsa hnev šarkanov, neoháňal viac chvostom, prestal vodu púšťať, z papule nešľahal mu oheň. Bačovi hneď odľahlo na srdci, vydýchol si a čakal už len na to, kedy započne šarkan spúšťať sa dolu. Ale šarkanovi na tom dosť nebolo; zaumienil si ešte len teraz milého človečika stretať. Pomaly, pomalunky zdvíhal sa s ním od zeme dohora, vždy vyššie a vyššie, až zdali sa bačovi vysokánske vrchy a hole kremä ako mravčie kôpky, a ešte vyššie vyzdvihoval sa šarkan, až bača nevidel nič viac, len slnce, hviezdy a mraky. Tu zastal s ním šarkan v povetrí visieť.

„Jaj, bože, čože si počnem, tu visím v povetrí; ak skočím dolu, nezostanú zo mňa ani franforce, a do neba vyletieť nemôžem!“ bedákal bača a plakal ako decko.

Šarkan ani neuhnul.

„Šarkane, veľkomožný pane šarkane, zmilujte sa!“ prosil, že by kameň bol pohnul sa na jeho prosby. „Oj, zleťteže, zleťte dolu, prisámbohu vás do svojej smrti nepohnevam.“

Šarkan iba čo fučal a fňkal, ale neriekol ani be ani ce, ani nehnul sa.

Tu zrazu donáša sa k ušiam bačovým hlas škovránka. Zaradoval sa bača. A milý škovránok priletel k nemu vždy bližšie a bližšie; keď už nad ním zatrepotal krídelencami, prosil sa mu bača:

„Škovránku, vtáčku bohu milý, prosím ťa, doleťže ty k Otcu nebeskému a vypovedz mu moju biedu! Povedz mu, že ho pozdravujem nastokrát, že volám o božiu pomoc!“

Škovránok zaletel k Otcu nebeskému a rozpovedal tam, ako volá bača o božie zmilovanie. I zmiloval sa Otec nebeský nad úbohým bačom, napísal čosi zlatým písmom na blanku brezového listu, dal lístok škovránkovi do zobáčka a prikázal mu, aby ho spustil šarkanovi na hlavu.

Letel škovránok povetnými výšavami a zletel nad šarkanovu hlavu, pustil na ňu brezový, zlatým písmom popísaný lístok. V tom okamžení spustil sa šarkan s bačom potichučky na zem.

Keď opamätal sa bača, videl, že stojí pri svojej kolibe na salaši, videl, že Dunaj – ako čo by nič nebolo stalo sa – zavracia ovce dnu do košiara k dojeniu; videl na vrbe zvonec – rozprávce koniec!